

Departament d'Història Medieval, Paleografia i Diplomàtica

Facultat de Geografia i Història

UNIVERSITAT DE BARCELONA

LA VILA DE BERGA A L'EDAT MITJANA
LA FAMÍLIA DELS BERGA

Volum I

Que presenta **M. Dolors Santandreu i Soler** per optar al títol de Doctora
en Història Medieval.

Tesi de Doctorat dirigida pel

Dr. Manuel Riu i Riu

Catedràtic d'Història Medieval de la Universitat de Barcelona.

Programa de Doctorat "Poder i Societat a l'Edat Mitjana".

Bienni 1993-1995.

Març 2006

3.- LA FAMÍLIA DELS BERGA

Però, qui eren els Berga?

No és una pregunta fàcil de contestar. La dificultat de trobar documentació sobre el tema fa que el llinatge dels Berga sigui molt mal conegut, principalment fins al segle XII, quan apareixen alguns documents que vénen a donar una certa llum a la història de la família. Ni tan solament l'historiador berguedà Vilardaga, en la seva obra *Historia de Berga*, publicada el 1890, s'atreveix a donar una explicació de l'origen de la nissaga.

El primer Berga documentat és Pere de Berga, contemporani del conegut trobador Guillem de Berguedà i la primera referència que en tenim data de l'any 1162⁴. Es tracta d'un sagramental que fa "*Petrus de Berga, filius Sibille*" al rei Alfons el Cast sobre els castells de "*Peguera et de Figols et domum et fortitudinem de Berga et castellum de Valle Magna*"⁵.

El document ens aporta dues notícies interessants: que la mare de Pere de Berga es deia Sibil·la i que aquest prestava homenatge al rei per, entre altres, la casa i fortalesa de Berga.

I per què prestava Pere de Berga homenatge a Alfons el Cast? Una possible explicació seria que, l'any 1162, va morir Ramon Berenguer IV i el seu fill i hereu Alfons va rebre l'homenatge dels qui eren feudataris del comtat de Barcelona, entre els quals hi hauria Pere de Berga.

Pocs anys després, retrobem els mateixos protagonistes. El 10 de febrer de 1166 Alfons el Cast concedia permís a Pere de Berga per edificar un castell en el lloc de Blancafort: "*Notum sit omnibus hominibus quod ego, Ildefonsus, Dei gracia rex Aragonensis et comes Barchinonensis, concessit tibi, Petro de Berga, antea quam hedicares, facere domum ac forciam in loco qui dicitur Blancafort, qui est in comitatu Ceritanie in termino castris de Pegera. Unde et adhuc concedo atque dono tibi, Petro, omnibusque successoribus tuis sicut edificatum habes vel si quid amplius edificaturus es.*"⁶

Un document datat el 28 de setembre de 1171 ens permet conèixer la família del nostre personatge: estava casat amb Estefania i tenien un fill que s'anomenava Pere

---

⁴ Les notícies sobre Pere de Berga a qui Guillem de Berguedà dedica tres poemes i també les del seu fill i homònim, van ser localitzades pel Dr. Martí de Riquer i publicades en el seu estudi sobre el trobador. Veure bibliografia.

⁵ ACA. Cancelleria. Perg. extrainventariat, 2615.

⁶ ACA. Cancelleria. Perg. Alfons I, número 31 dupl.

com el pare. Es tracta de la donació del port de Peguera al monestir de Poblet feta per “*Petrus de Berga et ego Stefania uxor eius et ego Petrus filius eorum*”⁷. Un dia després, la mateixa donació va ser feta per “*Raymundus de Peguera*” i entre els testimonis figuren Pere de Berga i el seu fill Pere⁸.

El 26 de novembre del mateix any, “*Petri de Berga, mayori*” signa com a testimoni en un document que encapçala “*Berengarius de Iorba, vicarii Minorisse, Bagiarum, Berge et Bergitano pro domino rege*”⁹. També en qualitat de testimoni trobem la signatura de “*P. de Berga*” en el document de venda d’unes pastures que Ramon d’Avià fa al monestir de Poblet el 30 de setembre de 1174¹⁰.

El 22 de març de 1175 el rei Alfons I fa donació d’unes terres als Templers i, al document, entre els testimonis hi figuren: “*Gaucerandi de Pinos, Raimundi de Montecateno, Petri de Berga, Guillelmi de Claromonte*” i un altre “*Petri de Berga*”¹¹. Hem de suposar que eren Pere de Berga, pare, i Pere de Berga, fill, respectivament.

Retrobem Pere de Berga, segurament el pare, en un document signat el 13 de setembre de 1180 pel qual el rei Alfons I fa donació de les truites de Cerdanya al monestir de Santes Creus. Actuen en qualitat de testimonis: “*Pontii de Mataplana, Petri de Berga, Galcerandi de Iorba, Gaucerandi de Pinos*”¹².

Pere de Berga, pare i fill, consten com a testimonis, el 6 de març de 1182, al document d’una donació que fa “*Raimundus de Vallemagna*” a Poblet: “*Petri de Berga maioris*” i “*Petri minoris filius eius*”¹³. Pare i fill tornen a constar junts com a testimonis en un document signat el 16 de maig de 1183 referent als masos de Pigiana: “*Petri de Berga maioris*” i “*Petri iunioris filius eius*”¹⁴.

El 11 d’octubre de 1183 el vescomte Guillem de Berguedà, pare del trobador homònim, fa testament i nomena marmessor, entre altres, Pere de Berga¹⁵.

---

⁷ *Cartulari de Poblet*. Edició del manuscrit de Tarragona. IEC. Barcelona, 1938. Doc. 304.

⁸ Ídem, doc. 302.

⁹ ACA. Cancelleria. Perg. Alfons I, número 117.

¹⁰ *Cartulari de Poblet*, doc. 305.

¹¹ ACA. Cancelleria. Perg. Alfons I, número 173.

¹² *Llibre Blanc de Santes Creus*. Edició de F. Udina Martorell. CSIC. Barcelona, 1947. Doc. 236.

¹³ *Cartulari de Poblet*, doc. 295.

¹⁴ Ídem, doc. 324.

El 15 de març de 1185, als privilegis concedits als habitants de Cardona per “*Guillelmus, vicecomes Cardone, atque Geralda, vicecomitissa*” figura, com a testimoni, “*Petri de Berga*”¹⁶.

El 14 d’abril de 1185, en l’acord signat a Najac entre Alfons I i Ricard, comte de Poitiers (més conegut com a Ricard Cor de Lleó), signa com a testimoni “*P. de Bergua*”¹⁷.

Tres anys més tard, el 6 de setembre de 1188 “*Petri de Berga*” figura com a testimoni en la conveniència entre el rei Alfons I i Arnau, vescomte de Castellbó¹⁸.

Un document del 14 d’abril de 1198 ens permet saber que Pere de Berga ja havia mort. Creiem que ha de tractar-se del Pere de Berga pare. El document és una donació del port de Peguera, igual a la que havia fet el difunt el 28 de setembre de 1171. Els donants són: “*Arnaldus de Saga et domina Sibilla uxor eius, que fuit filia Petri de Berga et ego Bertrandus de Saga filius eorum, et ego Saura et Berengaria et Arnaldus filii et filie eorum*”¹⁹. A més de la mort de Pere de Berga, el document ens permet saber que aquest també tenia una filla, Sibil·la, casada amb Arnau de Saga i que del matrimoni n’havien nascut quatre fills.

A més dels documents, una altra font d’informació per a conèixer Pere de Berga són els poemes que li va dedicar el seu veí territorial, el trobador Guillem de Berguedà. Hem de tenir present, però, que són poemes plens d’injúries. Són: *Eu non cuidava cantar; Trop ai estat sotz coa de mouton* i *Can l’ivern ni la neu ni l’fey*. A més d’aquests tres, Pere de Berga es menciona en tres poemes més: *Chansson ai comensada; Amics Marques, enqera non a gaire* i *Cantarey mentre m’estau*.

En tots ells, excepte en una ocasió, Guillem de Berguedà fa referència a Pere de Berga amb el pseudònim de *Mon Sogre* i, en conseqüència, a la seva muller Estefania, amb el de *Ma Sogra*. Sabem que Sibil·la, la filla d’ambdós, era casada amb Arnau de Saga i que Guillem de Berguedà va restar solter tota la vida, per què llavors aquests pseudònims? Martí de Riquer apunta la possibilitat d’un matrimoni entre Sibil·la i Guillem de Berguedà que, pel que fos, no va arribar a celebrar-se mai.

El trobador ens defineix Pere de Berga com a traïdor, avar, jueu, gelós, gormand i li

---

¹⁵ MIRET i SANS, Joaquim: *Los vescontes de Cerdanya, Conflent y Bergadà*. “Memorias de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona”, VIII. Barcelona, 1901. Pàg. 160.

¹⁶ SERRA i VILARÓ, Joan: *Història de Cardona. Els senyors de Cardona*. Vol. I Tarragona, 1966. Pàg. 174.

¹⁷ ACA. Cancelleria. Perg. Alfons I, número 387.

¹⁸ Liber Feudorum Maior. Edició de F. Miquel Rosell. 2 vols. CSIC. Barcelona, 1945-47. Pàg. 261.

atribueix altres qualificatius tots ells negatius. Per contra, els insults contra Pere de Berga es converteixen en elogis quan fa referència a la muller d'aquest, Estefania. El millor exemple d'aquesta contraposició són els coneguts versos del sirventés "*Trop ai estat sotz coa de mouton*":

*A vos m'autrei, bona dompna de Berga;
Vos etz fins aurs, e vostres maritz merga.*

Malgrat aquests versos que ens presenten un Pere de Berga mesquí i poca cosa, els documents que hem apuntat més amunt ens en donen una visió completament diferent: a més d'espós i pare era un noble que comptava amb el favor d'Alfons I, formava part del seu seguici i tenia la seva confiança. També es relacionava amb personatges importants de la seva època de qui serà, moltes vegades, testimoni en els seus afers.

A Pere de Berga el va succeir el seu fill homònim que hem vist esmentat des de l'any 1171 al costat del pare. Excepte en els documents que diferencien clarament pare i fill, és possible que ambdós es confonguin ja que la igualtat en els noms no ajuda gens a poder destriar les notícies referents a un i altre.

D'aquest personatge en tenim molt poques notícies. La documentació que fa referència a la seva germana Sibil·la és notablement més rica. Com ja hem dit més amunt, del matrimoni format per Pere de Berga i Estefania n'havien nascut, com a mínim, dos fills: Pere i Sibil·la. Aquesta va casar-se abans del 1181 amb Arnau de Saga. Els Saga eren una família originària de Cerdanya, en concret del lloc de Saga, un agregat del municipi de Ger. Segons Antoni Pladevall: "*El llinatge dels Saga, que posseïa el senyoriu de la població i contrada, es perfila el 1114 amb un Ramon Ponç de Saga. Pel 1179 ja consta a la família Saga el nom d'Arnau, que serà el de quasi tots els hereus del casal durant dos segles, cosa que dificulta d'establir-ne bé les successions*"²⁰.

Segons el mateix autor: "*Pels volts de l'any 1180 Arnau de Saga (...) es mullerava*

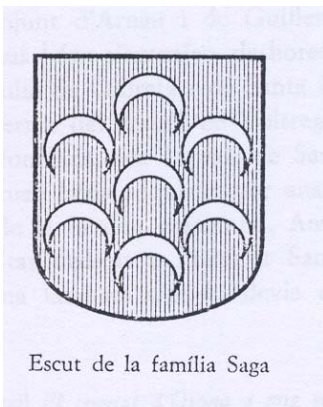
¹⁹ *Cartulari de Poblet*. Doc. 301.

²⁰ PLADEVALL I FONT, Antoni: *Sibil·la de Saga. Perfil biogràfic de la darrera amiga de Jaume I*. Impremta Subirana. Barcelona, 1973. Pàg.9.

amb Sibil·la de Berga, filla de Pere de Berga i d'Estefania. (...) Pere de Berga vivia pel 1171 in palacio de Berga i en aquest palau o en alguna altra residència veïna – qui sap si al castell de Blancafort- va passar-hi a residir Arnau de Saga i la seva esposa Sibil·la, que durant temps, tant ell com el seu fill, exerciran actes senyorials pel redós de Berga”²¹.

Sabem que el matrimoni va tenir lloc abans d'agost de 1181 ja que Arnau de Saga: “el 1181, el dia 6 d'agost, amb la seva mare Matília i la seva esposa Sibil·la, sense fer esment de cap fill, concedia per 60 sous al monestir de Santes Creus, les pastures del port de Madras, a la Cerdanya”²².

Com ja hem vist més amunt, un document de donació del port de Peguera al monestir de Poblet ens permet saber que el 1198 el matrimoni format per Arnau de Saga i Sibil·la de Berga tenia quatre fills, dos nois i dues noies: Bertran, Arnau, Saura i Berenguera. El testament de Sibil·la, que estudiarem tot seguit, ens informa que el matrimoni tindrà almenys dos fills més: una filla, Elisenda, que emparentarà amb els

Portella i un fill, Bernat, futur bisbe d'Elna.

Sibil·la de Berga testa el 23 de juny de 1238²³.

L'encapçalament d'aquest document és una fórmula usual en els testament de l'època: “*Quatenus nullus in carne positus mortem evadere potest*”. Sibil·la no ens explica la causa que la porta a redactar les seves darreres voluntats, però podem endevinar-ho: la seva avançada edat. Prenent les dades biogràfiques que d'ella coneixem, podem admetre

com a data del seu naixement els volts de 1165; per tant, el 1238 tindria uns 70 anys, una edat més que considerable donada l'esperança de vida de l'època.

La primera cosa que fa Sibil·la al seu testament és nomenar els marmessors. Designa per aquesta tasca: el seu fill Bernat, bisbe d'Elna; Galceran de Pinós; Galceran d'Urtx, Ponç de Santafé i Guillem de Boixadors. Coneixem bé alguns d'aquests personatges, ja que són nobles berguedans o relacionats amb el Berguedà. Sembla que podem identificar Galceran de Pinós amb Galceran III, senyor dels castells de Pinós, Vallmanya, Gósol, Saldes i Josa i que trobem documentat entre 1233 i 1277²⁴.

²¹ PLADEVALL I FONT, Antoni: *Sibil·la...*, pàg. 10.

²² PLADEVALL I FONT, Antoni: *Sibil·la...*, pàgs. 10-11.

²³ ACA. Cancelleria. Perg. 762.

²⁴ SERRA i VILARÓ, Joan: *Les Baronies de Pinós i Mataplana*. Volum I. Ed. Balmes. Barcelona, 1930. Pàgs. 94-107.

Galceran d'Urtx podria identificar-se amb Galceran II, senyor d'Urtx, de la vall de Toses i dels llocs i castells de Vià, Bulaternera, Bar, Dòrria, Tuïr i Aristot, entre altres. Es casà amb Blanca de Mataplana, hereva de la baronia d'aquest nom, i s'intitularen barons de Mataplana, senyoriu que comprenia les terres de Mongrony, Mataplana, Castellar de N'Hug, la vall de Lillet i les parròquies i agregats de Brocà i Saus, Sant Vicenç de Rus i Maians, Santa Cecília de Riutort, Sant Jaume de Frontanyà, Palomera i Aranyonet²⁵.

El cognom Boixadors apareix en la documentació de l'època relacionat amb els Pinós, però no hem pogut identificar Guillem de Boixadors. Tampoc hem trobat referències de Ponç de Santafé.

Una vegada nomenats els marmessors, Sibil·la estableix una àmplia i detallada llista de llegats a esglésies i cases religioses. Majoritàriament són del Berguedà i la Cerdanya, d'on provenien ella i el seu marit, però també fa deixes a alguna església i monestir de fora d'aquestes contrades.

Les deixes que fa al Berguedà són: a Santa Eulàlia de Berga (10 sous); al capítol d'aquesta església (10 sous); a cadascun dels altres preveres d'aquesta església (3 sous); a l'Hospital de Berga (els delmes dels masos de *Ferraluo* i de Merli); a Santa Magdalena de Berga (una somada de vi); a Sant Elies (el delme del blat); a Sant Vicenç de Merola (una aimina d'ordi); a Sant Salvador de Monterrot (12 diners); a Santa Maria de Vilosiu (5 sous); a Santa Margarida de Vilosiu (3 sous) i a Santa Cecília de Fígols (3 sous).

Les deixes a les esglésies cerdanes i de l'Alt Urgell són: a Sant Sadurní de Tavèrnoles (10 sous); a Santa Eugènia de Saga (5 sous); a Sant Joan de Saga (3 sous); a Santa Maria de Talló (5 sous); a Santa Maria de Quadres (2 sous); a Sant Martí d'Arànsers (5 sous); a Santa Llocaia (2 sous); a Sant Andreu d'Aristot (2 sous); a Sant Jaume de Toloriu (2 sous); a Santa Coloma d'Arsèguel (2 sous), a Sant Marcel (de Bor?) (12 diners) i a Santa Maria de la Seu d'Urgell (5 modis de sègol).

A més, també fa deixes a Santa Maria de l'Antiguitat (Casserres. Berguedà) (3 sous) i a Santa Maria de Montserrat (2 sexters d'ordi).

No hem sabut identificar un *Sancto Michaeli de Ponte* ni un *Sancti Andree de Ma(...)*, esglésies a les que deixa 12 diners a casascuna i que segurament es trobaven

al Berguedà.

Una vegada fetes les deixes “pro anima” tria el lloc de la seva sepultura, fent unes acurades precisions.

Si mor seglar, vol ser enterrada al monestir de Ripoll al qual deixa el mas Marnagals i 100 sous malgoresos. A més, si es dóna aquest cas, deixa l’honor de Vilafelet a Berenguera de Santafé amb l’encàrrec que aquesta doni 100 sous malgoresos a Santa Maria de Bonrepòs.

Si ha professat en vida en algun monestir, aquest serà el seu lloc d’enterrament i hi deixa l’honor de Vilafelet: “*dono ad illum locum ubi intrabo totum illum honorem de Vilafelet quod pater meus comparavit de dominis de Peguera*”.

És interessant l’explicació que Sibil·la dóna quan parla de Vilafelet ja que està fent referència a la compra que, l’any 1190, Pere de Berga va fer a Hug de Peguera d’aquest lloc i d’altres dels voltants de Berga i que hem esmentat en el capítol anterior

Després de totes les clàusules pietoses, Sibil·la reparteix la seva quantiosa herència. Els dos principals hereus seran Pere de Berga i Arnau de Saga, el seu fill. Aquí trobem un problema important: qui era aquest Pere de Berga a qui Sibil·la fa hereu per davant del seu propi fill?. Malhauradament el document no ho concreta. Però hem trobat la resposta en un document una mica posterior, concretament de l’any 1247, on podem llegir que Sibil·la era àvia de Pere de Berga. Aparquem de moment les qüestions familiars que retrobarem més endavant i continuem ara amb el testament de Sibil·la. Pere de Berga rebrà de la seva àvia: el palau de Berga, dues terceres parts dels drets que es perceben d’aquest senyoriu, els castells de Blancafort i Peguera, la parròquia de Vilosiu, les civades de Vallcebre, les civades i l’ordi de Sant Sadurní de Custòdia, els feus de Merlès, Montclar i l’Espunyola, amb les bèsties d’host i les cavalleries i, per últim, les bèsties d’host de Peguera per fer servei al rei.

Arnau de Saga rebrà de la seva mare Sibil·la de Berga: la tercera part que resta dels drets del senyoriu de Berga; el “*podium de Curbia*” i l’autorització per a construir-hi edificacions; els masos de Ribera, de Berenguera de Portolil, de Pere Bertran de Coll, de Pere de Collo Panner, de Berenguer de Sorribes i el de Ramon Serra; la vinya de

---

²⁵ SERRA i ROTÉS, Rosa: *La Baronia de Mataplana i Castellar de N’Hug*. Revista L’Erol, número 37. Berga, 1992. Pàg. 19.

Guarnofre²⁶; el castell de Fígols; els drets de les parròquies de Santa Cecília de Fígols, Sant Ciprià²⁷, Merola i Castellar²⁸; les civades de la parròquia de La Baells; els llocs de Casserres i l'Antiguitat²⁹.

A més d'aquestes, també fa altres deixes: dos masos a la seva filla Elisenda de Portella; dos masos de Coforb³⁰ a Berenguera de Santafé; 400 sous malgoresos a Berenguer de Bescaran i al seu fill; 3000 sous malgoresos per pagar deutes i, finalment, totes les collites que percebia a la vila i parròquia de Berga, als castells de Blancafort i Fígols i als llocs de Merola i Castellar han de ser per als marmessors.

Per últim, Sibil·la de Berga fa tota una sèrie de recomanacions per tal de preservar l'herència del seu fill Arnau de Saga. En primer lloc mana i demana a Pere de Berga i als seus fidels de Berga que sortissin en defensa d'Arnau si algú l'injuriés o li prengué els béns que ella li havia deixat en herència. A continuació, demana al rei Jaume I, del qual es reconeix serva fidel tal i com ho van ser els seus avantpassats, que vetlli perquè es compleixin les seves darreres voluntats i determina que si Pere de Berga no acceptés el testament, la part que li pertocava passi al rei.

Com ja hem apuntat més amunt, el testament de Sibil·la de Berga ens planteja diverses incògnites. Intentem aclarir-ne algunes.

Una primera incògnita és la personalitat del fill que Sibil·la nomena marmessor, Bernat, bisbe d'Elna. Donat que el seu nom no apareix en el document de 1198 abans esmentat, creiem que degué néixer amb posterioritat a aquesta data. Per tant, sembla que era el fill petit de la testadora.

La seva existència queda confirmada en l'episcopologi d'Elna, encara que no com a Bernat de Saga, com seria propi, sinó com a Bernat de Berga. Pere Ponsich ha fet una ressenya del seu episcopat: *“Bernat de Berga (1230-1259). Havia estat abat de Montaragó (diòcesi d’Osca). El 1230, la Santa Seu li conferí, a ell i als seus successors, la dignitat de capellà major i prebost del capítol de l’església col·legial de Sant Joan de Perpinyà. El 2 d’abril de 1234 assistí al concili de Besiers, on es*

---

²⁶ Retrobarem aquesta mateixa vinya en la documentació de finals del segle XIV. Es trobava als afores de Berga entre l'actual plaça de la Font del Ros i el Pont de la Fàbrega, al peu del camí ral de Barcelona.

²⁷ Es tracta de Sant Ciprià de la Vedella o de Fígols. Correspon a l'actual església de la colònia minera de Sant Corneli (Cercs).

²⁸ Creiem que ha de tractar-se de l'actual municipi de Castellar del Riu.

²⁹ L'església de Santa Maria de l'Antiguitat es troba al costat del cementiri de Casserres, al Baix Berguedà. És documentada des del segle XI.

promulgaren cànons contra els heretges albigesos. El 2 d'agost de 1235 arbitrà una acta de concòrdia entre l'abat d'Arles i una part dels habitants revoltats. El 1236 autoritzà la construcció de l'església de Sant Jaume de l'hospital d'Illa. L'1 de gener de 1240 fundà, juntament amb el capítol d'Elna, una causa pia per a distribuir anualment cent vestits de llana (de panno de sarzili bru) als pobres, distribuïbles al claustre de la catedral, meitat al vespre de Tots Sants, meitat al vespre de Nadal. Fou un dels executors testamentaris designats en el testament de Nunyó Sanç (17 de desembre de 1240). El 25 de juliol de 1244 concedí indulgències als fidels que contribuïssin a la construcció de l'hospital d'Illa i de la seva església. El 23 d'abril de 1245 consagrà l'església nova de les Santes Justa i Rufina de Prats de Molló. El 17 de maig de 1246 rebé del rei Jaume I d'Aragó el jurament de fidelitat i protecció per l'església d'Elna. El mateix any preveia de consagrar l'església nova de Sant Joan (el Vell) de Perpinyà. El 14 de juny de 1254 rebé homenatge de Ponç Hug, comte d'Empúries, fill de Maria. Fou el primer bisbe que fixà la seva residència principal a Perpinyà. Dotà l'hospital de Tatzó d'Amunt, prop d'Elna, de deu llits i d'un servei de sis frares hospitalers, en el seu testament del 18 de febrer de 1259. En el mateix testament, llegava 200 sous a Sant Joan de Perpinyà per a construir un cor en aquella església (ad faciendum in eadem ecclesia chorum). Morí poc després”³¹.

Una altra incògnita, ja apuntada més amunt, és el parentiu entre Sibil·la de Berga i un dels seus hereus, Pere de Berga. Un document de l'any 1247 que coneixem per una transcripció de 1807³² afirma que: “*Domina Sibilie de Begera matris dicti A. de Saga et avia dicti P. de Begera*”, a més de deixar-nos conèixer que, efectivament i tal com temia Sibil·la de Berga, van sorgir problemes entre els seus dos hereus, Pere de Berga i Arnau de Saga. Cap altre document ens permet confirmar el parentiu entre Sibil·la i Pere de Berga però Puig i Ferraté³³ també creu en aquest parentiu i casa un fill d'Arnau de Saga i Sibil·la, Bertran, amb Geralda, filla de Pere de Berga i neboda de Sibil·la. D'aquest matrimoni en naixerien diversos fills, entre ells un Pere que seria nét de Sibil·la i a qui aquesta fa hereu, en part dels seus béns, com hem vist en el seu testament.

---

³⁰ Actual municipi de Capolat.

³¹ DD.AA: *El Rosselló*. Catalunya Romànica, volum XIV. Editorial Enciclopèdia Catalana. Barcelona, 1993. Pàgs. 57-58.

³² ACA. Notarials Berga. Volum II, apèndix documental, document 413.

³³ Ignasi Maria PUIG i FERRETÉ: *La casa comtal de Pallars, senyora de Berga i de la baronia de Mataplana* dins la XXIII Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos, 1979. Revista del Centre d'Estudis Berguedans. Berga, 1982, pàg. 122.

Germana d'aquest Pere de Berga serà la Sibil·la de Saga que l'any 1235 es casarà amb Roger I de Pallars, iniciant així una nova etapa en la història de Berga. Sibil·la, segons indiquen Puig i Ferraté i Pilar Ostos³⁴, era filla de Bertran de Saga i de la seva muller Geralda de Berga.

Roger I de Pallars es casa amb Sibil·la per tal d'assegurar-se una descendència legítima car només tenia un fill il·legítim, Roger de Comenge. Pels mateixos anys, Roger I compra el comtat de Pallars a la que havia estat la seva primera muller, la comtessa Guillemma II, que encara era viva. Sembla que per alguna raó desconeguda el matrimoni entre Roger i Guillemma va ser anul·lat, la qual cosa li va permetre a Roger casar-se en segones núpcies. El 1242, Sibil·la de Saga ja s'intitulava comtessa de Pallars.

El matrimoni entre Roger I i Sibil·la va tenir sis fills, quatre nois: Arnau Roger, Ramon Roger, Comenge i Bernat i dues noies, Orpaix i Geralda.

El 1257 mor Roger I i el succeeix en el carrec comtal el seu fill Arnau Roger I, encara que va haver de defensar-lo de les reivindicacions del seu germà il·legítim Roger de Comenge i del fill d'aquest, Arnau d'Espanha. No va servir de res la concòrdia de 1262 segons la qual dos àrbitres, els vescomtes Ramon de Cardona i Gastó de Bearn, estableixen que el comtat de Pallars correspon a Arnau Roger I. Són moments difícils per al comtat de Pallars que és envaït en diverses ocasions.

Arnau Roger I rebrà el 1275 l'herència del seu oncle matern, Pere de Berga, passant a ser comte de Pallars i senyor de Berga.

Creiem que aquest Pere de Berga estava casat amb Geralda i el matrimoni tenia el 1280, any en que aquesta fa testament, tres filles: Sibil·la, Geralda. i Blanca. Desconeixem la causa que va portar Pere de Berga va testar a favor del seu nebot Arnau Roger de Pallars però apuntem la possibilitat de deixar el senyoriu a mans d'un hereu masculí.

Arnau Roger I es va casar dues vegades: la primera amb Sança de Vilamur de la qual no tindrà descendència i la segona amb Làscara de Ventimiglia³⁵. D'aquest segon

---

³⁴ En la seva tesi doctoral la Dra. Pilar Ostos ha estudiat la documentació dels Pallars. D'ella i d'Ignasi Maria Puig i Ferraté n'hem extret la major part de notícies que fan referència als Pallars, als Berga, als Saga i als Mataplana.

³⁵ Làscara de Ventimiglia va nèixer a Itàlia vers el 1265 i va morir a Barcelona vers el 1314. Era la filla gran del comte Guglielmo Pietro de Ventimiglia i de la princesa Eudòxia Làscaris. Vingué amb la seva mare a Catalunya i fou casada, el 1281, amb el comte Arnau Roger I de

matrimoni en naixeran tres filles: Sibil·la, Beatriu i Violant.

El 1288 Arnau Roger I dictarà el seu testament. En ell divideix la seva herència entre el seu germà Ramon Roger que rep el comtat de Pallars i la seva filla gran Sibil·la que rep els dominis berguedans. El document incloïa una clàusula segons la qual, a la mort de Ramon Roger, el Pallars havia de passar a la seva neboda Sibil·la. Respecte a tot això, tres qüestions. La primera, que en morir Arnau Roger I les seves filles devien ser petites car se'ls nomena un tutor, Ramon d'Urtx, a qui trobem actuant en nom d'aquestes fins el 1296. En aquest any el rei Jaume II ordenava a Ramon d'Urtx deixar la tutoria de les noies pallareses, càrrec que va passar a ocupar el conseller reial Guillem d'Anglesola.

La segona remarca a fer és que Ramon Roger I mai no va tenir res a veure amb Berga i el Berguedà on veiem actuant la comtessa vídua Làscara pocs mesos després de la mort del seu marit. Sembla que Alfons el Franc només el reconegué amb la condició d'assegurar Berga i el Berguedà a la comtessa Làscara i a les seves filles, protegides del rei. Referma aquesta idea el fet que en el seu testament atorgat el 1295, Ramon Roger I no fa cap menció de Berga ni del Berguedà com a patrimoni seu, encara que, com a descendent dels senyors de Berga fa una deixa de dos mil sous barcelonins al convent de framenors que s'ha d'edificar a la vila: "*domus fratrum minorum que construi debet apud Bergam*"³⁶.

I per últim que, efectivament, en morir Ramon Roger I va esdevenir el que s'havia estipulat i el comtat va passar a mans de qui serà Sibil·la I de Pallars, la filla primogènita d'Arnau Roger I.

Sibil·la I estava casada amb Hug de Mataplana, fill d'aquell Ramon d'Urtx que havia estat el seu tutor. Puig i Ferreté apunta aquest casament com la causa que va motivar la irada intervenció de Jaume II i la seva destitució: amb aquest matrimoni Ramon d'Urtx havia vinculat el comtat pallarès a la seva pròpia nissaga.

El 1297 Sibil·la I i Hug de Mataplana s'intitulen ja comtes de Pallars i senyors de Berga.

El govern dels seus dominis va ser complicat. Els problemes al comtat de Pallars, com hem vist, ja venien dels darrers anys del govern d'Arnau Roger I. A més de les constants amenaces d'invasions dels gascons s'hi ha d'afegir les conseqüències de la

---

Pallars. Va enviudar el 1288 i uns anys més tard, el 1307, professà al monestir de Jonqueres (Gran Enciclopèdia Catalana).

³⁶ PUIG i FERRETÉ, Ignasi Maria: *La casa comtal...*, pàg. 123.

intervenció d'Arnau Roger I en les lluites nobiliàries contra el rei. La desfeta de Balaguer, el 1280, comportarà l'empresonament del comte que haurà d'hipotecar el comtat pallarès a causa de l'obligació de pagar al rei Pere II 150.000 sous. El rei d'Aragó exercirà a partir d'aquest moment un major control sobre l'activitat dels comtes, que tindrà unes fites importants el maig de 1297 quan, amb pocs dies de diferència, el rei Jaume II comprava a Sibil·la el domini directe del comtat de Pallars (excepte Salàs) per 400.000 sous, en moneda barcelonina de tern, i el domini directe del senyoriu de Berga (excepte Puig-arbessós) per 100.000 sous més de la mateixa moneda, rebent Sibil·la de nou els esmentats comtat i senyoriu en concepte de feu honorable, o sigui, amb l'única obligació de ser fidel al rei.

El document de venda del senyoriu de Berga al rei inclou: el palau i la vila de Berga, els castells de Peguera, Fígols i Blancafort i el domini directe sobre els castells de Montclar, Casserres i Fraumir i la resta de castells del Berguedà, excepte el de Puig-arbessós que Sibil·la i els seus retenien en alou, franc i lliure.

Hug de Mataplana i la seva muller Sibil·la es comprometien a reconèixer al rei, sempre que els ho demanés, la seva potestat sobre tots aquells béns que, en endavant, només tindrien en concepte de feu honorable i dels quals n'havien perdut el domini directe. En documents separats, els dies 23 a 27 de maig del mateix 1297, Hug de Mataplana prestava homenatge al rei i reconeixia la venda; el mateix feien la comtessa vídua Làscara i Sibil·la, mentre que les germanes petites d'aquesta, Beatriu i Violant, es comprometien a fer-ho quan fossin majors d'edat.

Aquest procés de traspàs del senyoriu de Berga de mans de la noblesa feudal (Els Berga, els Pallars, els Mataplana) a la Casa Reial culmina el 1309 quan Sibil·la i Hug en part vengueren i en part permutaren amb Jaume II tot el senyoriu de Berga, excepte el castell de Roset i el delme de la Nou. El document, signat a Salou el 21 de juny de 1309, ens permet saber que Jaume II va lliurar 180.000 sous a Sibil·la i Hug de Mataplana a canvi del castell i la vila de Berga, que posseïen en feu pel mateix sobirà, els castells de Montclar, Casserres, Merola, Puig-arbessós, Fraumir i Bonner, castells tots ells del Berguedà i que Sibil·la i Hug tenien en feu pel rei. També li van cedir altres castells que Sibil·la i Hug tenien subinfeudats a diversos cavallers com els de Blancafort, Peguera, Montmajor, Querol i Tersà. Sibil·la i Hug traspassaven amb aquest document tots els delmes i drets que tenien al Berguedà i és reservaven

només els drets que tenien al castell de Roset i el delme de la Nou. A més dels 180.000 sous esmentats, Jaume II lliurava a Sibil·la i Hug de Mataplana els llocs de Tamarit, Arbúcies, Puiggraner, Gelida, Joncosa i Cervelló.

A principis del segle XIV, doncs, la vila de Berga i una gran part del Berguedà van deixar enrere el domini senyorial i es van incorporar al patrimoni reial iniciant-se així una nova etapa en la història d'aquests territoris.

Però ara tornem una mica enrere per reprendre la història dels Berga abans d'entroncar-se amb els Pallars. Ja hem dit que el darrer Pere de Berga va morir vers el 1275 deixant el senyoriu de Berga a Arnau Roger, fill de la seva germana Sibil·la. La seva vídua, Geralda, fa testament el 14 de maig de 1280³⁷, deixant molt clar que és "*uxor quondam Petri de Berga*". En primer lloc nomena els seus marmessors testamentaris. Són: Bertran d'Olerda, sagristà de Barcelona; fra Pere de Balaguer comanador de l'Hospital de Sant Joan de Barcelona; Arnau de Vernet, degà de l'església de Lleida i Ramon de Valls, canonge de Lleida.

A continuació fa les deixes *pro anima* que es limiten a una sola església: 1000 sous per al monestir de Valldonzella. També deixa la mateixa quantitat, 1000 sous, perquè els marmessors paguin els seus deutes.

A les seves tres filles, Sibil·la, Geralda i Blanca, només els deixa la legítima ja que institueix hereva de tots els seus béns l'Ordre de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem on vol professar en el moment de la mort, si no ho ha fet en vida.

Quant al lloc de sepultura, vol que, si mor fora de la diòcesi de Lleida, el seu cos sigui soterrat al cementiri de la casa de l'Ordre de l'Hospital a Barcelona i, si mor en aquella diòcesi, vol ser enterrada al monestir d'Alguaire, també pertanyent al mateix ordre.

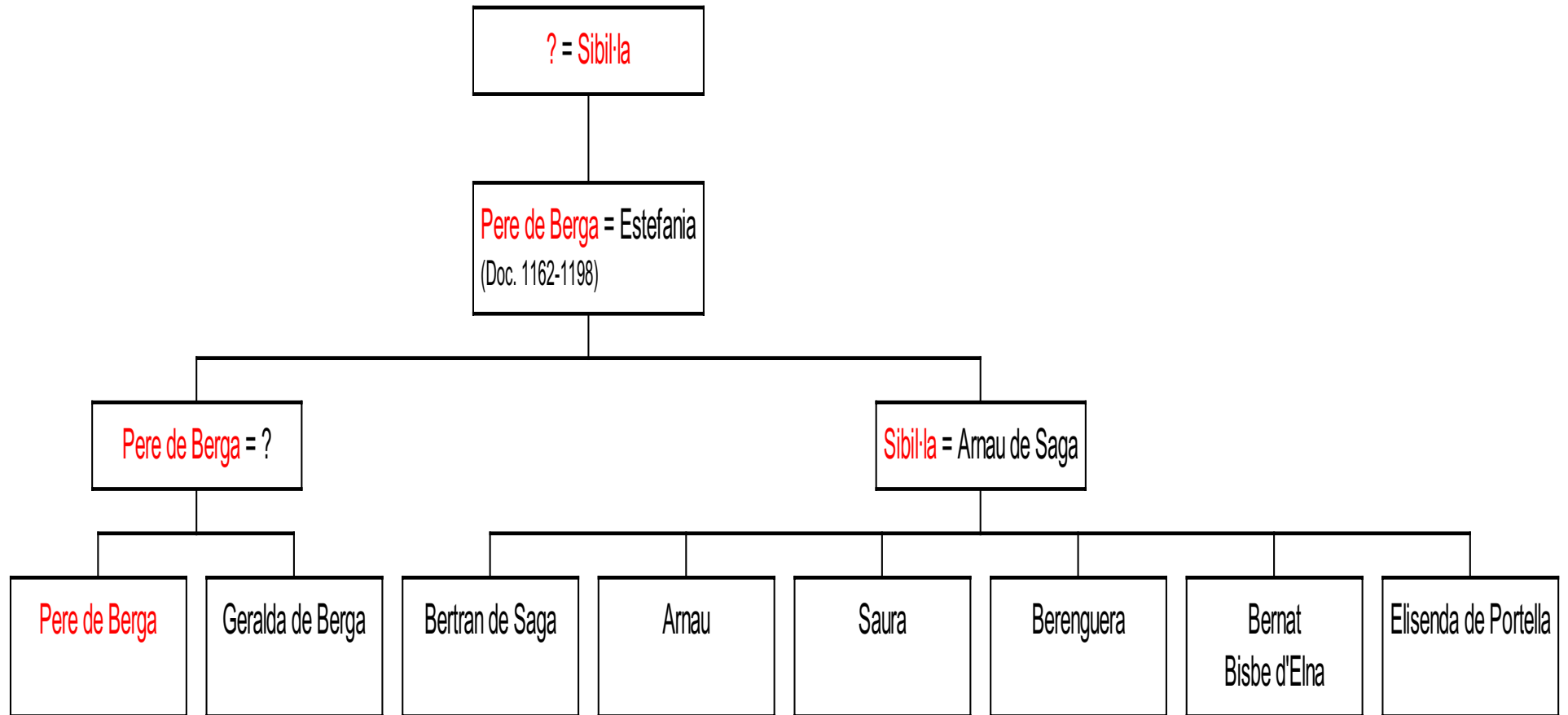
Finalment, s'encomana al rei Pere perquè, com a defensor d'orfes, vídues i persones miserables, vetlli per al compliment del seu testament.

Amb Geralda sembla acabar-se la branca principal de la família dels Berga. Mentrestant i sota el domini reial Berga continuava el seu creixement i s'anava configurant com la vila baixmedieval que passem a estudiar.

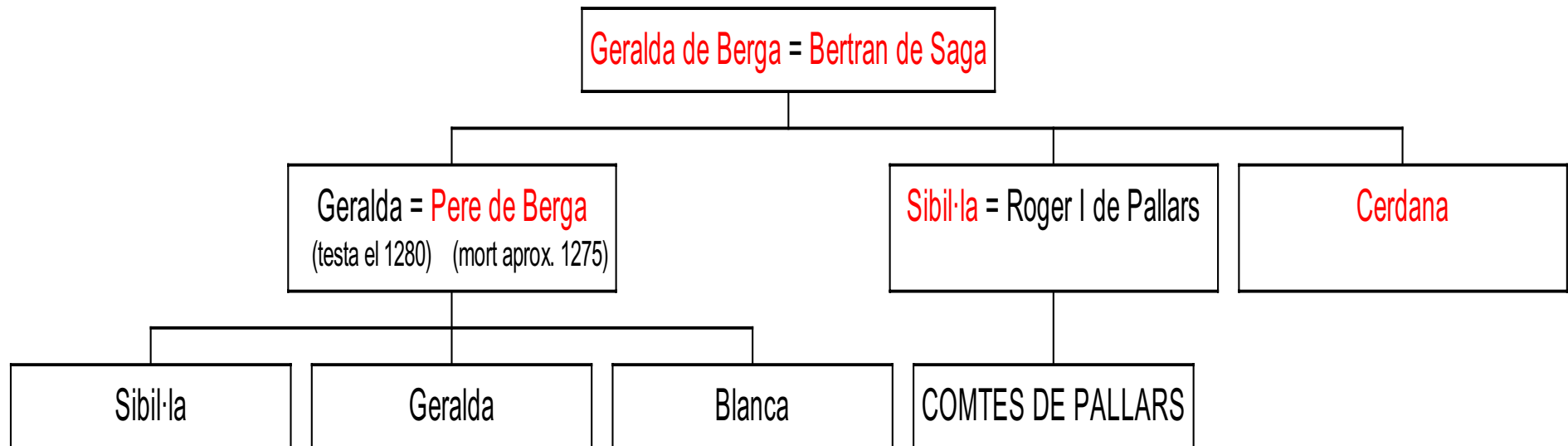
---

³⁷ ACA. Ordes Militars. Sant Joan de Jerusalem, 162. Volum II, apèndix documental, document 410.

ELS BERGA (I)

ELS BERGA (II)

ELS BERGA-PALLARS

